

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
ІНСТИТУТ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ**

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ,
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ**

**СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ
В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ**

Збірник наукових праць

Випуск шістдесят восьмий

**Київ - Вінниця
2023**

Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2023. Вип. 68. 190 с.

Збірник включено до переліку наукових фахових видань України **категорії «Б»** в галузі педагогічних наук, **за спеціальностями 011, 014, 015** (Наказ МОН України №886 від 02.07.2020 р.); **012, 013** (Наказ МОН України №1290 від 30.11.2021 р.)

Збірник наукових праць включено до наукометричних баз: Index Copernicus, Google Scholar, Національна бібліотека ім. Вернадського, Academic Resource Index, Scientific Social Community

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Лазаренко Наталя Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Гуревич Роман Семенович – доктор педагогічних наук, дійсний член НАПН України, академік, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР

Шевченко Людмила Станіславівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Бойчук Віталій Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Бровчак Людмила Сидорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Візюк Інесса Миколаївна – доктор психологічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Височан Леся Михайлівна – доктор педагогічних наук, доцент, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ, Україна.

Горбатюк Роман Михайлович – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна.

Гуревич Ірина – PhD, професор, Технічний університет м. Дармштадт, Інститут трансформації знань, м. Дармштадт, ФРН.

Демченко Ірина Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна.

Демченко Олена Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Дмитренко Наталя Євгенівна – доктор педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Жовнич Оксана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Ключко Оксана Віталіївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Ковтонюк Мар'яна Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Коломійська Алла Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Маней Танаєш – доктор хабілітований, професор, Академія спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської, м. Варшава, Республіка Польща.

Пахальчук Наталя Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Петрук Віра Андріївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна.

Старовойт Леся Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Фамула-Юрчак Аліта – доктор філософії PhD, Педагогічний Інститут, Зеленогурський Університет, м. Зелена Гура, Республіка Польща.

Фришок Валентина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Чичук Антоніна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, м. Берегово, Україна.

АСОЦІЙОВАНІ РЕДАКТОРИ

Акімова Ольга Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського м. Вінниця, Україна.

Биков Валерій Юхимович – доктор технічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, Інститут цифровізації освіти НАПН України, м. Київ, Україна.

Біда Олена Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, м. Берегово, Україна.

Білоус Павло Данилович – доктор психологічних наук, професор, Академія імені Яна Кохановського в Кельцах, Республіка Польща.

Гомонюк Олена Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна.

Замкова Наталя Леонідівна – доктор філософських наук, професор, Вінницький торговельно-економічний інститут державного торговельно-економічного університету, м. Вінниця, Україна.

Кадемія Майя Юхимівна – кандидат педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Ключко Віталій Іванович – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна.

Козяр Михайло Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна.

Кучай Тетяна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна.

Литвин Андрій Вікторович – доктор педагогічних наук, професор, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна.

Лук'янова Лариса Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязона НАПН України, м. Київ, Україна.

Ляска Євгенія Івона – доктор педагогічних наук (габілітований), професор звичайний, Академія Ігнатіана в Кракові (замський відділ у Катовіце), м. Краків, Республіка Польща.

Матяш Ольга Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Мозгальова Наталя Георгіївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Ничкало Нелля Григорівна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, м. Київ, Україна.

Осадчий Вячеслав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна.

Паламарчук Ольга Миколаївна – доктор психологічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Сиздикова Гульнар Кузанівна – кандидат філологічних наук, доцент, Міжнародний університет Астана, м. Нур-Султан, Республіка Казахстан.

Шахов Володимир Іванович – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Янковська Дорота – доктор гуманітарних наук, Академія спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської, м. Варшава, Республіка Польща.

ВИКОНАВЧІ РЕДАКТОРИ

Уманець Володимир Олександрович – веб-редактор, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Людчак Світлана Юрївна – редактор верстки, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Рекомендовано до друку Вченою радою

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №11 від 21 червня 2023 р.)

У збірнику наукових праць знайдіть дослідників, педагогів-практиків середніх загальноосвітніх шкіл, закладів професійно-технічної освіти, працівників коледжів і закладів вищої освіти висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик навчання у підготовку кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів, бакалаврів і магістрів. Для науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, коледжів, закладів професійно-технічної та вищої освіти, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти. Статті збірника подано в авторській редакції.

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCE OF UKRAINE

**IVAN ZIAZUN INSTITUTE OF PEDAGOGICAL AND
ADULT EDUCATION**
INSTITUTE OF VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING
INSTITUTE FOR DIGITALISATION OF EDUCATION

**VINNYTSIA STATE MYKHAILO KOTSIUBYNSKYI
PEDAGOGICAL UNIVERSITY**

**EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC INSTITUTE OF PEDAGOGY,
PSYCHOLOGY, PREPARATION OF HIGH QUALIFICATION
PROFESSIONALS**

**MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES AND
INNOVATION METHODOLOGIES OF EDUCATION
IN PROFESSIONAL TRAINING: METHODOLOGY,
THEORY, EXPERIENCE, PROBLEMS**

Collection of Scientific Papers

Issue 68

Kyiv – Vinnytsia
2023

Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems : Collection of Scientific Papers. Vinnytsia: TOV «Druk+», 2023. Is. 68. 190 p.

The collection of research papers was added to the list of scientific professional editions of Ukraine, **Category «B»** in the field of pedagogical sciences, in specialties - **011, 014, 015** (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 886, 02.07.2020); **012, 013** (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1290 від 30.11.21 p.)

Collection of Scientific Papers is abstracted and indexed in scientific services: Index Copernicus, Google Scholar, National Library Vernadsky, Academic Resource Index, Scientific Social Community

EDITOR IN CHIEF

Lazarenko Natalia I., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

EDITOR IN CHIEF DEPUTY

Gurevykh Roman S., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Valid member (academician) of the National Academy of Sciences of Ukraine, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

RESPONSIBLE SECRETARY

Shevchenko Liudmyla S., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

Boychuk Vitaliy M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Brovchak Lyudmyla S. - Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Vizniuk Inessa M. - Doctor of Psychological Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Vysochan Lesya M. - Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine.

Gorbatuk Roman M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine.

Gurevykh Iryna, PhD, Professor, Technical University of Darmstadt, Institute for the Transformation of Knowledge, Darmstadt, Germany.

Demchenko Iryna I. - Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Demchenko Olena P. - Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Dmitrenko Natalia Ye., Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Zhovnych Olesia V. - Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Klochko Oksana V., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Kovtoniuk Mariana M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Kolomiets Alla M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Maciej Tanas – Habilitated Doctor, Professor, Mary Grzegorzewska Academy of Special Pedagogy, Warsaw, Poland.

Pakhalchuk Natalia O. - Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Petrak Vira A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine.

Starovoiit Lesya V. - Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Famula-Yurczak Anita - PhD, Pedagogical Institute, University of Zelenogorsk, Zielona Góra, Republic of Poland.

Frytsiuk Valentyna A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Chichuk Antonina Petrovna - Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Transcarpathian Hungarian Institute Ferenc Rákóczi II, Beregovo, Ukraine.

ASSOCIATED EDITORS

Akimova Olga V., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Bykov Valerii Yu., Doctor of Technical Sciences, Professor, Valid member (academician) of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute for Digitalisation of Education of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Bida Olena A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Transcarpathian Hungarian Institute Ferenc Rakoczi II, Beregovo, Ukraine.

Bilous Pavlo D., Doctor of Sciences in Psychology, Professor, Jan Kochanowski University of Kielce, Poland.

Gomonjuk Olena M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Khmelnytsky National University, Khmelnytsky, Ukraine.

Zamkova Nataliia L., Doctor of Philosophy, Professor, Vinnytsia Institute of Trade and Economics of Trade and Economics, Vinnytsia, Ukraine.

Kademiia Maiia Yu., Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Klochko Vitaliy I., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine.

Koziar Mykhailo M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv State University of Life Safe, Lviv, Ukraine.

Kuchai Tetiana P., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Pavlo Tychna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine.

Lytvyn Andrii V., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Lviv State University of Life Safe, Lviv, Ukraine.

Lukianova Larysa B., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ivan Ziazun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Liaska Evheniia Ivona, Doctor of Pedagogical Sciences (habilitated), Professor ordinary, Ignatian Academy in Krakow (suburban department in Katowice, Krakiv, Poland).

Matiash Olga I., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Mozhaliyova Natalia H., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Nychkalo Nellia G., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Valid member (academician) of the National Academy of Sciences of Ukraine, Department of Professional Education and Adult Education of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Osadchyi Viacheslav V., Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine.

Palamarchuk Olga M., Doctor of Psychological Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Syzdykova Gulnar K. – Candidate of Philology, Associate Professor, Astana International University, Nur-Sultan, Kazakhstan.

Shakhov Volodymyr I., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Yankowska Dorota – Doctor of Humanities, Mary Grzegorzewska Academy of Special Pedagogy, Warsaw, Poland.

EXECUTIVE EDITORS

Umanets Volodymyr O., Web editor, Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Liulichak Svitlana Yu., Layout editor, Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Approved for the print by the resolution of the Scientific Board
of Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskyi Pedagogical University (Protocol №11 of 21. 06. 2023)

The collection of scientific papers is devoted to theoretical and applied aspects of application of modern information technologies and innovation methodologies of education in professional training, junior specialists, bachelors, specialists and masters. It presents a wide range of scientific works by famous scientists, pedagogues of comprehensive secondary schools, vocational schools, higher education establishments. The target readership of scientific papers collection includes pedagogues of comprehensive secondary schools, vocational schools, higher education establishments and institutions of postgraduate pedagogical education. The articles are presented in author redaction.

УДК 378.091.2:355.01(4)

DOI: 10.31652/2412-1142-2023-68-19-32

Коломієць Алла Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0003-0536-0147
alla.kolomiets@vspu.edu.ua

Коломієць Дмитро Іванович

кандидат педагогічних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0003-1966-0837
dmytro.kolomiets@vspu.edu.ua

Івашкевич Євген Михайлович

аспірант, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0001-7666-0548
iem240377@gmail.com

СТРАТЕГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ТА МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано досвід країн, освітнім закладам яких довелося зіткнутись з проявами надзвичайних ситуацій (НС) соціального чи воєнного характеру. На основі аналізу відповідних наукових досліджень авторами з'ясовано, як реагували педагоги та учні на надзвичайні ситуації. Визначено, які основні стратегії реагування педагогів на надзвичайні ситуації пропонують науковці різних країн. Описано структуру та етапи використання «педагогіки політичної травми», стратегії екстреної освіти та моделі педагогіки миру.

Зроблено висновок, що розроблені в інших країнах стратегії реагування педагогів на надзвичайні ситуації можуть бути адаптованими в Україні під час організації освіти в умовах воєнного стану та в повоєнний час.

Цінною для українських педагогів може бути розширена структура «педагогіки політичної травми», яка складається з чотирьох стратегій: піклування про соціально-емоційне благополуччя учнів (стратегія 1), культивування та розвиток позитивних громадянських настроїв (стратегія 2), розвиток критичної свідомості учнів (стратегія 3), надання учням інформаційної підтримки (стратегія 4).

Для роботи з учнями із внутрішньо-переміщених сімей корисною буде модель екстреної освіти, яка передбачає три етапи: I – рекреаційні заходи в безпечному місці, II – неформальну освіту і III – формальну освіту. Після перемоги України, коли буде відмінено воєнний стан і наша держава повернеться до мирного життя, педагоги зможуть поступово повертатись до виховання в учнів миролюбства.

Теоретичні положення щодо міжнародних стратегій організації освіти в умовах надзвичайних ситуацій можна буде узагальнити й запропонувати конкретні пропозиції для внесення доповнень до змісту професійної підготовки майбутніх учителів в педагогічних університетах України.

Ключові слова: воєнний стан, екстрена освіта, надзвичайні ситуації, педагогіка миру, педагогіка політичної травми, тероризм.

1. ВСТУП

Україна наразі перебуває в умовах війни, але майже всі її системи життєдіяльності продовжують функціонувати. Не є винятком і система освіти. У вищій школі науково-педагогічні працівники не втрачають наукового ентузіазму, дослідницької наполегливості і творчої активності, поєднуючи освітню, наукову і волонтерську діяльність.

У загальноосвітніх закладах на відносно безпечних територіях України також продовжується освітній процес, незважаючи на безпрецедентне поєднання надзвичайних ситуацій (воєнного, природного, техногенного та соціального характеру), які виникають або можуть виникнути в будь-який час. Найвні і потенційні надзвичайні ситуації (ракетні обстріли мирних територій, псевдомінування закладів освіти, сигнали повітряної тривоги, руйнування інфраструктури, пожежі, діяльність деструктивних молодіжних спільнот, кібербулінг тощо) є суттєвою загрозою всім учасникам освітнього процесу. Тому педагоги України мають бути готовими до правильного реагування на НС різного характеру, більшість з яких пов'язані з повномасштабною агресією сусідньої держави.

Постановка проблеми. Готовність учителів до організації освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій є нині важливим аспектом професійної підготовки майбутніх педагогів. В умовах НС поведінка вчителя може виявитись надзвичайно важливою для збереження життя та здоров'я учнів. Спеціально організована підготовка вчителя допоможе підвищити рівень готовності учасників освітнього процесу до адекватного реагування на небезпеку й зменшити ризики негативних наслідків від НС. Тому вважаємо, що сучасні педагоги мають володіти ефективними стратегіями безпеки учнів в освітньому середовищі в умовах НС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками надання освіти в надзвичайних ситуаціях стало предметом уваги науковців у багатьох країнах світу. Активну участь у сприянні розвитку міжнародної підтримки країнам, де навчання відбувається в умовах НС, бере Міжвідомча мережа освіти в надзвичайних ситуаціях (Inter-Agency Network for Education in Emergencies, INEE) [1].

У 2004 році INEE випустила Мінімальні стандарти освіти в надзвичайних ситуаціях; у 2006 році створено Глобальний освітній кластер (Global Education Cluster) для формування готовності, забезпечення координації та розвитку технічного потенціалу реагування на надзвичайні ситуації в освіті; в 2008 році проект Сфера (Sphere) оголосив про угоду про партнерство з INEE [2; 3]. Стандарти INEE, як і стандарти Sphere, призначені для універсального застосування. Вони були розроблені так, щоб бути досить гнучкими, врахувати безліч складних надзвичайних ситуацій, які можуть виникати. Основні напрями діяльності в умовах НС, що передбачені згаданими стандартами, – це співпраця різних інституцій, зокрема й зі сфери охорони здоров'я, з метою забезпечення прав дітей на освіту, доступу до якісної освіти та організації безпечного освітнього середовища [4].

Завдяки таким заходам інтеграції освіти в усі етапи реагування на надзвичайні ситуації ці питання стали більше привертати увагу науковців і практиків. Основний висновок, який зроблено в багатьох дослідженнях, – освіта в надзвичайних ситуаціях рятує життя [4].

Італійські науковці Л. Сервантес-Дуарте і А. Фернандес-Коно, досліджуючи короткостроковий і довготерміновий згубний вплив збройних конфліктів на освіту та учасників освітнього процесу, визначили дев'ять категорій негативних наслідків: 1) відмова та перешкоди у поверненні до навчання; 2) освітня інфраструктура пошкоджена або зруйнована; 3) скорочення або скасування витрат на освіту; 4) втрата виховної та охоронної функцій сім'ї; 5) втрата академічної спільноти; 6) некваліфікований педагогічний персонал; 7) різка втрата навичок; 8) залишення рідної школи (переміщення населення, руйнування мереж і соціального середовища); 9) поведінкові проблеми: посттравматичний синдром та самовіктимізація. Ці категорії підкреслюють серйозні наслідки збройних конфліктів, які порушують основні права людини, зокрема право на якісну освіту в дитинстві [5].

В Україні чинні законодавчі документи щодо регламентації зниження ризику лих традиційно були зорієнтовані на НС природного і техногенного характеру, а тому нині їх не можна вважати досконалыми. Зокрема, Кодекс цивільного захисту України не врегульовує належним чином механізми правильного реагування на НС соціального та воєнного характеру, які наразі загрожують або можуть загрожувати учасникам освітнього процесу.

Напрями професійного розвитку педагогів у контексті освіти для миру були окреслені науковцями на україно-польському форумі «Освіта для миру», який відбувся в 2019 році. На ньому були підняті питання інноваційних підходів до розвитку педагогічної освіти задля миру, проте в той час близькість загроз від воєнних дій науковцями ще не зовсім була усвідомлена [6].

З початком повномасштабного вторгнення сусідньої держави-агресора в нашу країну Державна служба України з надзвичайних ситуацій розробили відповідні рекомендації для дій населення в умовах НС воєнного характеру, на сайті МОН України також розміщені правила поведінки учасників освітнього процесу в умовах НС. Проте, з огляду на те, що система освіти України вже понад рік функціонує в умовах воєнного стану, необхідним вважаємо розроблення стратегій довготривалого реагування на НС соціального та воєнного характеру.

Психологічні критерії готовності учасників освітнього процесу до конструктивної поведінки в умовах НС (ефективність, адаптивність, гнучкість, активність, ініціативність, стійкість, критичність, рефлексивність) запропоновано в статті О. Цукур [7]. І хоч це дослідження виконане до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, погоджуємось із авторкою, що ці критерії: «можуть слугувати основою для подальшого дослідження психологічної готовності учасників освітнього процесу до конструктивних дій у надзвичайних ситуаціях» [7, с.233].

Виклики та можливості для вищої школи під час війни проаналізовано в дослідженні українських економістів І. Шевчук і А. Шевчука [8]. Автори наголошують на необхідності якнайшвидшого реагування на них задля збереження вищої освіти та підвищення її вкладу у соціально-економічний розвиток України, проте акцентують увагу переважно на економічних проблемах.

Проте поза увагою українських дослідників залишається проблема вироблення стратегії правильного реагування педагога на НС, залежно від їх характеру, з метою збереження життя та здоров'я учнів і налагодження ефективного освітнього процесу навіть у надскладних умовах. Тому вважаємо доцільним проаналізувати досвід інших країн, освітнім закладам яких довелось зіткнутись з проявами НС соціального характеру (наприклад, тероризм) або з воєнними конфліктами.

Мета статті – на основі вивчення досвіду країн, освітнім закладам яких довелось зіткнутись з проявами НС соціального чи воєнного характеру, та аналізу відповідних наукових досліджень з'ясувати основні стратегії реагування педагогів на НС, які були розроблені та апробовані в освітньому процесі цих країн.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Тривала політична та економічна нестабільність у світі досить часто перешкоджає доступу до регулярної освіти для великої кількості дітей і молоді. У дослідженні [9] представлено спробу дати системну відповідь щодо особливих потреби дітей від початку НС до моменту, коли вони зможуть отримувати звичайну базову освіту. Документ складається з чотирьох частин. Частина перша підсумовує основні політичні інструменти, які позиціонують освіту як право дитини. У другій частині проаналізовано та проілюстровано різні етапи реагування на надзвичайні ситуації з використанням різних прикладів гуманітарного освітнього втручання, включаючи ситуації переміщених осіб, біженців і тих, хто повернувся. Частина третя показує, як основне ядро неформальної освіти можна розширити, щоб врахувати загрози, з якими щодня стикається населення. Частина четверта містить пропозиції щодо надання тимчасових класів [9].

Аналіз теоретичних досліджень вказує на те, що діти шкільного віку, швидше за все, більше постраждають від катастроф, ніж дорослі [10; 11; 12]. Відсутність життєвого досвіду та когнітивних здібностей робить їх менш здатними впоратися зі страхом, спричиненим надзвичайною ситуацією, що може призвести до втрати почуття безпеки та відчуття соціальної підтримки.

На міжнародному рівні визнано, що доступ до можливостей навчання під час криз рятує життя та підтримує життя. ЮНЕСКО працює над тим, щоб якісна освіта залишалася пріоритетом у гуманітарному реагуванні та допомозі у відновленні мігрантів, біженців, внутрішньо переміщених осіб, репатріантів та приймаючих громад. Частиною цієї роботи є програма «Зменшення ризику стихійних лих в освіті», яка готує школи та органи управління освітою до протистояння небезпеці, пом'якшення їхнього впливу та підвищення стійкості систем освіти.

У дослідженнях з питань організації освіти в умовах НС воєнного характеру науковці визначають такі основні проблеми:

- школи та педагогічний персонал часто є цілями нападу, що призводить не лише до руйнування інфраструктури, а й до загибелі учнів;
- втрачене навчання молоді в період НС суттєво впливає на подальше відновлення та реконструкцію суспільства в цілому;
- суспільство здійснює менше інвестицій в освіту під час НС;
- страх і нервові розлади не створюють атмосфери, сприятливої для навчання;
- вчителі та інші працівники освіти часто необізнані з підходами до навчання в умовах НС;
- люди стають зосередженими більше на виживанні, проблеми освіти втрачають пріоритетність;
- школи в зонах конфлікту можуть бути відключені від загальнонаціональної системи освіти;
- забезпечення шкіл для сотень тисяч дітей під час надзвичайної ситуації зазвичай коштує дорого і займає багато часу.

На подолання цих проблем спрямовані сьогодні зусилля багатьох науковців і міжнародних організацій [1 - 5].

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Окремим видом НС соціального характеру є терористичні напади. Реакція дітей і підлітків на терористичні напади різна та залежить від часу і місця. Вона може охоплювати широкий спектр емоцій, таких як страх, смуток і гнів [13]. Науковці М. Татар і С. Амрам [14], які досліджували реакції підлітків після терористичної атаки в Ізраїлі, описали їхні реакції як страх, стрес, гнів, бажання помститися, спроби отримати більше інформації, сум і байдужість. Дослідження після 11 вересня 2001 року у США показало, що занепокоєння учнів щодо питань, які стосуються їхньої особистої безпеки та майбутнього країни, зросло після нападів і що вони демонстрували більше симптомів, пов'язаних із тривогою, зокрема в них були труднощі зосередитися на своїй роботі та діяльності [15]. Отже, тероризм впливає на учнів як у країнах, де тероризм є вірулентним, так і там, де він відбувається рідко.

Стійкість учителів перед обличчям терору була проаналізована в нарративному дослідженні двох ізраїльських вихователів дитячих садків упродовж одного навчального року [16]. Упродовж цього часу відбувалися часті терористичні атаки, а також загроза неминучої війни з Іраком і супутня загроза хімічної війни. Було досліджено унікальні схеми подолання стресу кожним педагогом, засновані на їхніх власних теоріях стійкості. Одна вихователька активно опрацьовувала зі своїми дітьми стресові новини, з якими стикалися діти. Це ґрунтувалося на її переконанні, що діти стануть більш стійкими, якщо будуть мати досвід боротьби зі стресом опосередкованим способом. Друга вихователька вирішила створити те, що вона сприймала як зону комфорту для своїх дітей, активно уникаючи відкритого обговорення стресових подій. Вона вирішила зосередитися на підвищенні самооцінки, самоєфективності та оптимізму, що, на її думку, створить більшу стійкість у її вихованців. Розробляючи ці теорії особистої стійкості, обидві виховательки змогли вийти з шоку, який є типовим для найближчого посттравматичного періоду, і перейти до активного

подолання, таким чином включивши свої унікальні теорії стійкості до своїх особистих професійних знань. Ці методи належать до сучасної теорії стійкості [16].

Науковці Р. ван Овермейр та ін. [17] досліджували досвід неповнолітніх, які опосередковано зазнали терористичних атак, на основі даних, отриманих через лінію довіри для молоді. Вони виявили, що діти виражали подвійну потребу, коли стикалися з нападами: їм потрібен був простір, щоб висловитись та впоратися зі своїми емоційними реакціями, і вони чітко вимагали інформації та пояснень щодо шокуючих подій, які відбулися. За даними [18], педагоги є важливим ресурсом у стимулюванні соціально-емоційного відновлення після терористичного нападу, оскільки вони часто відіграють центральну роль у житті дітей. Тому шкільне середовище слід розглядати як важливу систему підтримки для дітей, які переживають трагедії і травми.

Проте більшість досліджень показує, що педагоги, зазвичай, почуваються некомфортно, коли розглядають чутливі теми, особливо ті, що пов'язані з травмою, горем і смертю [19; 20]. Дослідники П. Стиліану та М. Зембілас [20], наприклад, перерахували низку причин, чому педагогічні працівники уникають звернення до такої тематики: невпевненість у власних навичках, страх перед негативною реакцією з боку батьків або відсутність професійної підтримки.

У статті [21] показано, як 12 учителів початкових класів впоралися з терористичним актом у березні 2019 року в їхньому місті Утрехті (Нідерланди) під час занять і відразу після нього. Напад в Утрехті стався вранці в будній день, і більшість дітей шкільного віку були в класі, коли пролунали новини та було введено заборону виходити зі школи. Учителі були поставлені на передову лінію поширення інформації серед своїх учнів і мали допомогти їм впоратися з нападом страху [18].

Групою дослідників після терористичного акту в Норвегії були опитані 12 учителів про їхні цілі, дилеми та педагогічні стратегії, які застосовували в класі. Автори виявили, що в день нападу вчителі намагалися зосередитися на наданні учням як емоційної підтримки, так і адекватної інформації. Роблячи це, вчителі зіткнулися з чотирма типами проблем: 1) брак знань щодо нападу та тероризму загалом, 2) занепокоєння щодо посилення страху серед учнів через обговорення тероризму, 3) невміння збалансувати різні (переважно протилежні) точки зору учнів, 4) відсутність чіткої управлінської підтримки чи виданих інструкцій. Отримані результати науковці обговорюють через призму «педагогіки політичної травми», і наводять аргументи для розширення цієї педагогіки за допомогою історизаційного підходу.

«Педагогіка політичної травми», на думку її авторів, «служує демократичним і емансипаційним цілям освіти, одночасно полегшуючи та/або опосередковуючи травми, спричинені подіями в політичній сфері». Структура «педагогіки політичної травми» складається з трьох допоміжних стратегій: піклування про соціально-емоційне благополуччя учнів (стратегія 1), культивування та розвиток позитивних громадянських настроїв (стратегія 2) та навчання розвитку критичної свідомості шляхом аналізу соціальної нерівності (стратегія 3) [22, с.179]. Такий підхід, на думку багатьох прихильників «педагогіки політичної травми», може забезпечити вчителів орієнтиром, який дозволить їм допомогти учням зрозуміти та правильно відреагувати на надзвичайні ситуації [21].

Науковці в багатьох країнах звертають увагу на те, що вчителі загалом уникають обговорювати з учнями теми, пов'язані з терористичними атаками чи екстремістськими нападами [23; 24], оскільки бояться непередбачуваної реакції дітей [16]. Однак, коли вчителі стикаються з терористичним нападом у своєму власному місті, уникнути обговорення складно.

Після терористичної атаки вчителі повинні створити та підтримувати безпечний клімат у класі, щоб справлятися із потенційними ситуаціями сильних емоцій або навіть прихованої агресії серед груп учнів. Щоб запобігти неадекватним реакціям учнів на терористичні атаки, науковці радять учителям завчасно сприяти навчанню та вихованню критичної свідомості школярів [25].

Проте, як показують наукові дослідження, надзвичайні ситуації, особливо соціального чи воєнного характеру, вкрай рідко згадуються в державних навчальних програмах чи взагалі в підручниках, що означає, що більшість учнів і вчителів майже не мають достатніх знань про види НС і відповідні правила поведінки [24; 26; 27; 28]. Тому науковці й наголошують, що в надзвичайних ситуаціях соціального характеру вкрай важливо, щоб школи могли спиратися на структуру «педагогіки політичної травми» [22].

Звертаємо увагу на суперечність між недостатністю знань вчителя про те, якою має бути його професійна поведінка в умовах НС, та відсутністю відповідної методичної літератури й чітких інструкцій. Зрештою, як показали дослідження, під час терористичних атак були кардинально різні підходи: від заборони будь-що пояснювати учням – до детального опису подробиць подій, що відбулися [21, с.500].

Отже, в умовах НС важливим є створення безпечного середовища в класі, в якому учні можуть висловлювати свої емоції, страхи та думки. Умовою такого безпечного середовища є формулювання та встановлення чітких правил для взаємодії. І тут усе залежить від того, як поводить себе учитель, він має показувати приклад культури безпечної поведінки [29].

Загалом соціологічні дослідження неодноразово демонстрували, що люди не розвивають шоківих реакцій і схильні діяти так, як, на їхню думку, є найкращим для них самих та їхніх співгромадян, враховуючи їхнє обмежене розуміння ситуації, і вони часто демонструють високий ступінь просоціальної поведінки [30; 31].

Опитані в дослідженні [21, с.500] вчителі намагалися реагувати конструктивно, спочатку допомагаючи учням впоратися з емоціями. У цій ситуації створення безпечної та спокійної атмосфери в класі з одночасним ретельним спостереженням за реакцією учнів було першим важливим кроком і показує, що вчителі інтуїтивно намагалися задовольнити емоційні потреби учнів, як описано в статті [17].

Визнаючи, що учні мають право на надання відповідної та адекватної інформації, яка допоможе їм зрозуміти руйнівні події тих чи інших НС [17], науковці пропонують додаткову – четверту стратегію для концепції «педагогіки політичної травми», а саме: надання адекватної інформаційної підтримки (стратегія 4). Педагоги повинні бути готові представити учням інформаційну структуру для контекстуалізації та розуміння НС соціального характеру [24; 32] і діяти за схемою, що представлена на рис.1.

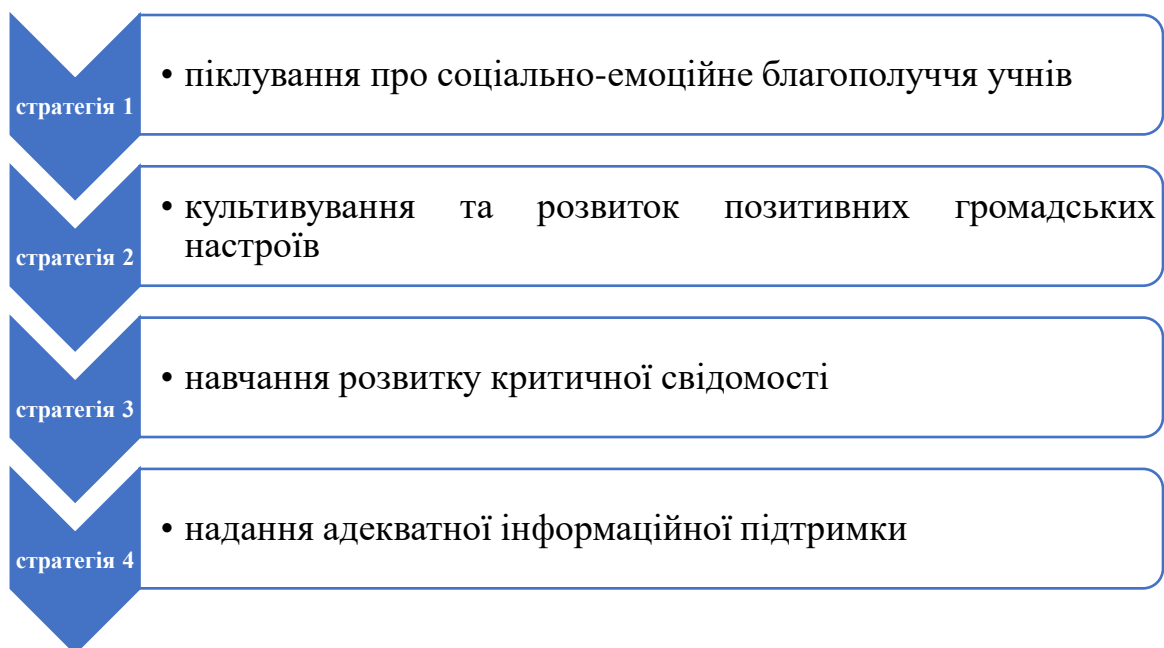

Рис. 1. Розширена концепція «педагогіки політичної травми»

У проаналізованих вище випадках усі вчителі прагнули надати своїм учням точну інформацію та допомогти їм зрозуміти, що сталося. Цей висновок узгоджується з дослідженнями, які описують, що коли трапляється щось несподіване та потенційно загрозове, структурування оповіді може відновити зв'язність і сенс [33]. Однак також виявлено, що вчителям важко створювати та надавати ці наративи. Вчителі не могли контролювати зміст інформації, яка проникала в клас через смартфони їхніх учнів і соціальні мережі. Крім того, було так багато різних історій та ідей, що вчителі відчували себе приголомшеними, оцінюючи достовірність усієї доступної інформації. Кілька вчителів зіткнулися з дилемою, чи принесе обговорення теми тероризму більше шкоди, ніж користі [33].

Стосовно «педагогіки політичної травми», ми робимо висновок, що вчителі повинні намагатися створити відчуття безпеки у своїх класах. Однак через непередбачувані обставини під час терористичної атаки в реальному часі їм було важко виконати дві інші стратегії, визначені Б. Сонделем, не кажучи вже про четверту. Педагогам було важко знайти стабільне та безпечне навчальне середовище для спокійного обговорення громадянських позицій (стратегія 2) та стимулювання критичної свідомості (стратегія 3) не лише через емоційний стрес і нестабільну ситуацію на вулицях, а й через те, що їхня інформаційна позиція не була адекватною (стратегія 4). Вони просто недостатньо знали про те, що відбувається або як вони могли подати відповідний контекст [22].

Науковці звертають увагу на певні обмеження системи Б. Сонделя, яка може бути ефективною лише за умови, що група учнів однорідна і всі вони травмовані надзвичайною подією однаково. Якщо ж група учнів неоднорідна (в етнічному, релігійному, політичному чи іншому аспектах), то працювати з учнями буде складніше. Тому деякі дослідники пропонують встановлення кодексів поведінки або правил у класі щодо суперечливих або «відкритих» питань, що може сприяти створенню безпечного середовища як для вчителів, так і для учнів, коли вони стикаються з такими проблемами, як, наприклад, терористичні атаки з релігійним чи національним контекстом. Зрештою, школа – це нормативне середовище, де учні мають навчитися вирішувати суперечки таким чином, щоб вони виявляли повагу та моральну порядність один до одного [24].

Отже, світовий досвід показує, що вчителі, як і учні, потребують рекомендацій щодо безпечної професійної поведінки в ситуаціях стресу та невизначеності. Вчителі не були впевнені в тому, як рефлексувати та обговорювати ситуацію зі своїми учнями. Школи відреагували по-різному, але жоден із учителів не мав протоколу, як діяти в надзвичайній ситуації.

Загалом до послуг учителів є значна кількість літератури про роль емоцій під час обговорення делікатних тем, пов'язаних із соціальною травмою. Наприклад, автори М. Шепард і С. Леві зазначають, що в політично поляризованому світі запрошення учнів поділитися своїми переконаннями може викликати складні емоції (гнів, супротив, страждання), а тому такі бесіди з учнями вимагають від учителів спеціальних навичок [34, с.200].

Дещо іншою є стратегія реагування на НС воєнного характеру. Найбільш детально проблеми організації освіти під час війни описані в праці експерта з питань *екстреної освіти* М. Сомерса [11; 12]. Експерт вказує на те, що школи часто стають об'єктами нападу, що унеможливорює організацію безпечного освітнього процесу. Школярі та вчителі змушені евакуюватись на інші території, в інші країни. Це суттєво змінює перебіг освітнього процесу, його організація в нових умовах вимагає розроблення спеціальних стратегій. У той самий час, як зазначає М. Сомерс, у науковому дискурсі такі проблеми аналізуються вкрай рідко [11].

У науковій літературі кінця ХХ – початку ХХІ століть можна зустріти спрощену модель екстреної освіти, яка набуває все більшого визнання серед педагогів, яким доводиться працювати в умовах надзвичайних ситуацій воєнного характеру (рис. 2).

Рис. 2. Спрощена модель екстреної освіти (автори: П. Агілар, Г. Ретамал, К. Тріплхорн)

Ця модель розроблена науковцями П. Агілар, Г. Ретамалом і К. Тріплхорном [9; 35; 36] і передбачає три етапи: I – рекреаційні заходи в безпечному місці, II – неформальну освіту і III – формальну освіту. Перший етап спрямований на створення зон безпеки для дітей та організацію розважальних експресивних заходів, таких як спорт, ігри, заняття мистецтвом і театралізація. Ці всі елементи психосоціальної інтервенції, на думку авторів програми, сприяють кращій адаптації дітей до нових умов середовища проживання, допомагають подолати стрес, розвивають психологічну стійкість.

У дослідженні [37] доведено, що психосоціальна підтримка в закладах освіти може суттєво поліпшити життя постраждалих від війни. Вони швидше одужують від травми війни та реінтегруються в суспільство завдяки різним рекреаційним заходам (ігри, малювання, театральна діяльність тощо). Дослідники П. Агілар і Г. Ретамал, вказуючи на особливу важливість саме першого етапу, пропонують паралельно організовувати підготовку вчителів, спеціалістів у сфері освіти, батьків і лідерів громад біженців або внутрішньо переміщених осіб до подальшої співпраці [9, с.13].

На етапі II продовжується соціальна реінтеграція та розвиток когнітивних і соціальних навичок дітей під час структурованої неформальної освітньої діяльності [36, с.15]. Передбачається, що оскільки діти зазнали шоку від війни, то їх спочатку потрібно підготувати до того, що вони знову підуть до школи. На цьому перехідному етапі неформальної освіти можливі заняття на екологічну тематику, формування системи знань про безпеку життєдіяльності тощо. Можуть бути організовані освітні заходи, що стосуються теми миру [9, с.15]. Етап III – це відновлення формальної освіти, до якого найчастіше прагнуть усі громади, що постраждали від воєнних конфліктів [38, с.19].

Дослідження багатьох сучасних науковців спрямовані на те, щоб описати важливість права освіти та представити освіту як ефективний засіб сприяння примиренню та миру. Основні принципи *освіти миру* описані в працях М. Синклера [38]. Освіта миру базується на методах навчання, що максимально орієнтовані на дитину. На національному чи регіональному рівнях освіта миру стосується громадянства та громадянської освіти. Аналіз наукових публікацій вказує на те, що більшість дослідників дотримуються висновку, що освіта є найефективнішим засобом уникнути конфліктів у майбутньому [5; 38; 39; 40; 41].

Прикладом освіти миру може бути її організація в Ізраїлі, де з метою забезпечення стабільності і цілісності демократичної культури розроблено багато освітніх програм, спрямованих на заохочення толерантності та виховання людської гідності, тобто на плекання

традиції, яка закріпить ці цінності в «корпоративній культурі» ізраїльської освітньої системи, і згодом прищепить ці цінності наступному поколінню. Ці програми ознайомлюють учителів і учнів з освітніми та етичними цілями та забезпечують форум для спільної діяльності, спрямованої на втілення теоретичних і практичних досліджень громадянської освіти, релігійних і національних цінностей, а також загальнокультурних цінностей [39].

Навчальні програми з етики та демократичні дослідження в Ізраїлі спрямовані на плекання гуманістичної традиції та сприяння діяльності з морального виховання «за всіма напрямками» серед переважної більшості освітян, включаючи арабських учителів і всі сектори єврейської вчительської спільноти – як релігійних, так і світських євреїв. Було започатковано безліч багатогранних освітніх програм, які базуються на передумові, що всі люди мають універсальну ідентичність як людські істоти, що переважає такі особливості, як національність, стать, раса, релігія чи етнічна приналежність [39].

В ізраїльській освіті миру передбачено, що боротьба з екстремізмом має бути метою освіти та частиною навчальної програми, враховуючи реальність терору та насильства, з якими стикаються вчителі як члени ізраїльського суспільства. Проте, як показують дослідження, освітяни, яким призначено роль практиків боротьби з екстремізмом, відчують значні труднощі та занепокоєння, коли їм доводиться обговорювати з учнями проблеми тероризму [32].

В Україні педагогіку миру науковці пов'язують з національно-патріотичним вихованням [40]. Боротьба українського народу за свою незалежність показала надзвичайну важливість такого виховання. Проте у післявоєнний час для системи освіти не менш цінними будуть ідеї І. Канта про «вічний мир» та А. Швейцера щодо «благоговіння перед життям». І тому ми поділяємо думку українського філософа В. Андрущенка щодо актуалізації цінності миру та виховання миролюбства. Автор пропонує використовувати сучасну європейську практику виховання миролюбства і толерантності, яка ґрунтується виключно на суб'єкт-суб'єктній, гуманістичній парадигмі виховання і ставить у центр освітнього процесу розвиток комунікативно-екзистенціального потенціалу дитини [41].

Ми усвідомлюємо, що в час, коли Україна живе в умовах воєнного стану й кожного дня зазнає значних втрат, педагоги ще довго будуть не готові до імплементації в освітній процес педагогіки примирення чи миролюбства. Проте перші із двох розглянутих стратегій варто було б адаптувати під українські реалії та імплементувати в зміст професійної підготовки майбутніх педагогів уже сьогодні з метою формування в них культури безпечної професійної поведінки в умовах НС.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Узагальнюючи рекомендації науковців з різних країн щодо підготовки вчителів до організації безпечного освітнього процесу в умовах НС, ми виокремили ті з них, які можуть бути використані педагогами у стислі часові періоди.

1. У школах мають бути розроблені протоколи, якими керуватимуться вчителі та учні в умовах різних НС. Ці протоколи слід час від часу перевіряти, відпрацьовувати на практиці разом з командою вчителів і керівництва школи.

2. З учителями варто проводити психологічні тренінги з управління емоціями та пояснювати, як їхні реакції на НС можуть вплинути на учнів.

3. Необхідно навчити педагогів розпізнавати емоційні стани в дітей і здійснювати необхідну психосоціальну підтримку.

4. Педагог має бути обізнаним про сутність і причини НС, щоб за необхідності швидко й правильно пояснити учням, як саме потрібно діяти в тих чи інших умовах.

5. Для зняття стресу учитель має бути готовим до обговорення в класі НС, яка виникла, та дати можливість учням висловити своє ставлення до події. Перевагу слід надати розширенню історичних меж виникнення аналогічних НС, щоб відволікти учнів від конкретної події, що сталася щойно. Історизація аналогічних НС, на думку науковців,

відволікає увагу учнів від жахливих наслідків, оскільки історична статистика показує, що ймовірність повторення таких НС невелика. Для дітей, які можуть відчувати, що напад завжди неминучий, це знання дає деяку впевненість.

6. Бажано, щоб учителі володіли знаннями про те, які способи та засоби протидії чи запобіганню НС є найдієвішими. Тому вкрай важливо, щоб педагоги могли спиратися на цей контекст і вивчати історичні випадки та наслідки НС у «спокійний» момент заздалегідь. Тоді, коли НС все-таки відбудуться, вчителі можуть повернутися до цього історичного контексту в поєднанні з іншими принципами концепції Б. Сонделя. Наукові дослідження підтверджують, що знання про конкретні НС та їх історичне розуміння можуть підвищити стійкість учнів у часи лиха.

Щоб перевірити ефективність дотримання вищезазначених рекомендацій, які є узагальненими висновками з багатьох досліджень у різних країнах, маємо вивчати ще й досвід українських учителів, яким довелося організовувати навчальний процес в умовах воєнного стану. Результати такого дослідження можна буде узагальнити й запропонувати конкретні пропозиції для внесення доповнень до змісту професійної підготовки майбутніх учителів в педагогічних університетах України та інших країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Price P. Education in emergencies: benefits, best practices and partnerships. *The Applied Anthropologist*. Vol. 31 №. 2 2011. P.54-60.
- [2] INEE «Sphere and INEE Companionship: A Partnership to Promote Quality and Accountability in humanitarian Response». 2009. URL: https://inee.org/system/files/resources/Sphere_INEE_companionship_flyer.pdf
- [3] Save the Children Re-Write the Future: Education in Emergencies. Accessed 10 May, 2011. URL: <https://reliefweb.int/report/sudan/rewrite-future-education-children-conflict-affected-countries>
- [4] Education in emergencies. ReWrite the Future Brief.pdf. Sphere Project 2004 Humanitarian Charter and Minimum Standards in Disaster Response. Accessed 10 April, 2011. URL: <https://www.unicef.org/education/emergencies>
- [5] Cervantes-Duarte, L., & Fernández-Cano, A. (2016). Impact of Armed Conflicts on Education and Educational Agents: A Multivocal Review. *Revista Electrónica Educare*, 20(3), URL: <https://doi.org/10.15359/ree.20-3.12>.
- [6] Освіта для миру = Edukacja dla pokoju: зб. наук. пр.: у 2 т. К.: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2019. Т.2. 648 с.
- [7] Tsukur O. Constructive behavior of the educational process participants in emergency situation: the problem of criteria choice. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*, 2020. 46(49). P.233-241.
- [8] Шевчук, І., Шевчук, А. (2022). Освітня аналітика кризь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*. 2022. (39). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-80>
- [9] Aguilar P., Retamal G. *Rapid Educational Response in Complex Emergencies: A Discussion Document*. Geneva: International Bureau of Education. 1998. Box 199, 1211, 49 p.
- [10] Pfefferbaum B., Pfefferbaum R.L., Gurwitch R., Nagumalli S., Brandt E. N., Robertson M. J., Aceka A., Saste, V.S. Children's response to terrorism: A critical review of the literature. *Current Psychiatry Reports*, 2003. 5(2), P.95-100.
- [11] Sommers M. Education in Emergencies: Critical Questions and Challenges. 2004. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnadg046.pdf
- [12] Sommers M. Children, Education and War: Reaching Education For All (EFA) Objectives in Countries Affected by Conflict. 2002. №1. 41 p.
- [13] Sommers M. Education in Emergencies: Critical Questions and Challenges. 2004. https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnadg046.pdf
- [14] Otto M. W., Henin A., Hirshfeld-Becker D. R., Pollack M. H., Biederman J., Rosenbaum J. F. Posttraumatic stress disorder symptoms following media exposure to tragic events: Impact of 9/11 on children at risk for anxiety disorders. *Journal of Anxiety Disorders*, 2007. 21(7), P.888-902.
- [15] Tatar M., Amram, S. Israeli adolescents' coping strategies in relation to terrorist attacks. *British Journal of Guidance & Counselling*, 2007. 35(2), P.163-173.
- [16] Noppe I. C., Noppe L. D., Bartell D. Terrorism and resilience: Adolescents' and teachers' responses to September 11. *Death Studies*, 2006. 30(1), P.41-60.
- [17] Brody D., Baum N. L. Israeli kindergarten teachers cope with terror and war: Two implicit models of resilience. *Curriculum Inquiry*, 2007. 37(1), 9-31.

- [18] Van Overmeire R., Six S., Vesentini L., Deschepper R., Denys E., Bilsen J. Questions and emotions of minors after terrorist attacks: A qualitative study using data from a Belgian youth-helpline. *Community Mental Health Journal*, 2020. 56(2), P.280–286.
- [19] Felix E., Vernberg E.M., Pfefferbaum R.L., Gill D., Schorr J., Boudreaux A.Gurwitch R., Galea S., Pfefferbaum B. Schools in the shadow of terrorism: Psychosocial adjustment and interest in interventions following terror attacks. *Psychology in the Schools*, 2010. 47(6), P.592–605.
- [20] Hess D., Stoddard J. 9/11 in the curriculum: A retrospective. *The Social Studies*, 2011. 102(4), P. 175–179.
- [21] Stylianou P., Zembylas M. Engaging with issues of death, loss, and grief in elementary school: Teachers' perceptions and affective experiences of an in-service training program on death education in Cyprus. *Theory & Research in Social Education*, 2021. 49(1), P.54–77.
- [22] Wansink B., Graaf A.B., Berghuis E. Teaching under attack: The dilemmas, goals, and practices of upper-elementary school teachers when dealing with terrorism in class. *Theory & Research in Social Education*. 2021.Vol.49. Issue 4. P. 489-509.
- [23] Sondel B., Baggett H. C., Dunn A. H. For millions of people, this is real trauma: A pedagogy of political trauma in the wake of the 2016 U.S. Presidential Election. *Teaching and Teacher Education*, 2018.70(2), P.175–185.
- [24] Goldberg T., Savenije G. M. Teaching controversial historical issues. In S. A. Metzger, L. M. Harris (Eds.), *The Wiley international handbook of history teaching and learning*. 2018. P. 503–526.
- [25] Journell W. Terrorism. In D. G. Krutka, A. M. Whitlock (Eds.), *Keywords in the social studies: Concepts and conversations* 2018. P.217–229.
- [26] Abu El-Haj T. R. I was born here, but my home, it's not here: Educating for democratic citizenship in an era of transnational migration and global conflict. *Harvard Educational Review*, 2007. 77(3), P.285–316.
- [27] Bellows E. Including 9/11 in the elementary grades: State standards, digital resources, and children's books. In W. Journell (Ed.), *Reassessing the social studies curriculum: Promoting critical civic engagement in a politically polarized, post-9/11 world*. 2016. P.29–40.
- [28] Kuthe A. Teaching the war on terror: Tackling controversial issues in a New York City public high school. *The Social Studies*, 2011. 102(4), P.160–163.
- [29] Stoddard J., Jones N., Hess D. Teaching 9/11 and the War on Terror National Survey of Secondary Teachers. 2019. URL: <https://minds.wisconsin.edu/handle/1793/79305>
- [30] Коломієць А. М., Жовнич О. В., Коломієць Д. І., Івашкевич Є. М. Актуалізація навичок педагога, що необхідні для організації освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2022. Вип. 65. С. 147-155.
- [31] Baker N. D., Deham M. For a short time, we were the best version of ourselves: Hurricane Harvey and the ideal of community. *International Journal of Emergency Services*, 2019. 9(1), P.8–20.
- [32] Perry R. W., Lindell M. K. Understanding citizen response to disasters with implications for terrorism. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 2003. 11(2), P.49–60.
- [33] Awan I., Spiller K., Whiting A. Terrorism in the classroom: Security, surveillance and a public duty to act. *Palgrave Studies in Risk, Crime and Society*. 2019. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-01710-1>
- [34] Casebeer W. D., Russell J. Storytelling and terrorism: Towards a comprehensive «Counter-narrative strategy». *Center for Contemporary Conflict. Strategic Insights*, 2005. Vol. 4, No. 3, P. 1-16.
- [35] Sheppard M., Levy S. A. Emotions and teacher decision-making: An analysis of social studies teachers' perspectives. *Teaching and Teacher Education*, 2019. 77(1), P.193–203. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2018.09.010>
- [36] [35] Retamal G., Ruth A.-R., eds. *Education as a Humanitarian Response*. Herndon, VA: Cassell. 1998. 371 p.
- [37] Triplehorn C. *Education in Emergencies. Children in Crisis Unit, Save the Children. Field guide, part of the Children and War Capacity Building Initiative*. 2001. URL: <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/education-care-protection-children-emergencies-field-guide/>
- [38] Pirisi A. Healing the Minds of War Exposed Children. *The Journal of Addiction and Mental Health*. 2001. 4(6). URL: www.camh.net/journalv4no6/healing_minds_children.
- [39] Sinclair M. Planning Education Before, In and After Emergencies: Internet Discussion Forum 27 September – 22 October 2004. (The IIEP Virtual Institute) https://www.iiep.unesco.org/sites/default/files/04_11_12_emergencies_forum_final_report.pdf
- [40] Israel Bar-Yehuda Idalovich. *The Problematic of Teaching History and Moral Education in Times of War and Terror*. Conference: The Fourth International Conference on Teacher Education - Teacher Education as a Social Mission: A Key to the Future. Hebrew University of Jerusalem. Tel Aviv. 2003. https://www.researchgate.net/publication/298972221_The_Problematic_of_Teaching_History_and_Moral_Education_in_Times_of_War_and_Terror
- [41] Прокопенко І. Національно-патріотичне виховання і педагогіка миру. Філософсько-світоглядні та культурологічні контексти неперервної освіти : мат.-ли II Міжнар. наук.-практ. конф., 29 квіт. 2020 р. Комун. закл. вищої освіти «Дніпровська акад. неперервної освіти». Дніпро, 2020. С. 127–128.
- [42] Андрущенко В. Педагогіка миру : актуальність теорії та практики. *Вища освіта України*. 2014. № 2. С. 5-12.

НАШІ АВТОРИ:

Бабічева Марина Геннадіївна – старший викладач кафедри іноземних мов. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, Україна.

Васянович Григорій Петрович – доктор педагогічних наук, професор, почесний академік НАПН України, професор кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Львів, Україна.

Ворник Марія Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, Україна.

Гаврилюк Ілона Юліївна – викладач-методист, спеціаліст вищої категорії, голова циклової комісії «Дошкільна освіта» фахового коледжу. Закарпатський угорський інституту імені Ференца Ракоці II. Берегово, Україна.

Гаврилюк Наталія Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної філології та перекладу. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. Вінниця, Україна.

Гуревич Роман Семенович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Драчук Мар'яна Іванівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри біофізики. Львівського Національного медичного університету імені Данила Галицького. Львів, Україна.

Єчкало Юлія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти. Криворізький національний університет. Кривий Ріг, Україна.

Жовнич Олеся Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Зорочкіна Тетяна Сергіївна – доктор педагогічних наук, доцент. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. Черкаси, Україна.

Івашкевич Євген Михайлович – аспірант. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Ігнатова Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету іноземних мов. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Клочко Оксана Віталіївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри математики та інформатики. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Коваль Олег Анатолієвич – аспірант. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, Україна.

Ковтонюк Мар'яна Михайлівна – доктор педагогічних наук, кандидат фізико-математичних наук, професор, завідувач кафедри математики та інформатики. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Колеснік Катерина Анатоліївна – доктор філософії, старший викладач кафедри дошкільної освіти. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Колінченко Владислав Сергійович – аспірант. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, Україна.

Коломієць Алла Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Коломієць Дмитро Іванович – кандидат педагогічних наук, професор. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Комарівська Надія Олегівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри початкової освіти. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна

Кондор Маріанна Юріївна – аспірант. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, Україна.

Косовець Олена Павлівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри математики та інформатики. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Кочубей Олена Василівна – аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань, Україна.

Кулик Євген Володимирович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри основ виробництва та дизайну. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, Україна.

Кучай Тетяна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор. Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II. Берегово, Україна.

Левчук Олена Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики, фізики та комп'ютерних технологій. Вінницький національний аграрний університет. Вінниця, Україна.

Леонова Іванна Миколаївна – асистент кафедри математики та інформатики. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Логвиненко Вікторія Михайлівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Львів, Україна.

Маркова Оксана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри комп'ютерних систем та мереж. Криворізький національний університет. Кривий Ріг, Україна.

Олійник Наталія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Опушко Надія Романівна – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Орбан Ірина Карлівна – викладач фізичної культури, спеціаліст першої категорії Фахового коледжу. Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II. Берегово, Україна.

Прядко Олександр Вікторович – аспірант кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України. Київ, Україна.

Рибачук Юлія Леонідівна – старший викладач кафедри іноземних мов. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, Україна.

Соєва Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри математики та інформатики. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Стечкевич Олег Орестович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти. Національний університет «Львівська політехніка». Львів, Україна.

Ткачук Вікторія Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти. Криворізький національний університет. Кривий Ріг, Україна.

Федорець Василь Миколайович – кандидат медичних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти. Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України. Київ, Україна.

Федорова Олеся Василівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, Україна.

Хомяк Григорій Григорович – аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, Україна.

Хоцкіна Валентина Борисівна – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри інформатики і прикладного програмного забезпечення. Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг, Україна.

Хоцкіна Світлана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти. Криворізький національний університет. Кривий Ріг, Україна.

Чичук Антоніна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри. Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II. Берегово, Україна.

Шаригін Олександр Анатолійович – кандидат технічних наук, Project Lead, Компанія Miratech. Київ, Україна

Шикиринська Олександра Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Україна.

Шовш Катерина Степанівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри, директор Фахового коледжу. Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II. Берегово, Україна.

ЗМІСТ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК НАВЧАННЯ

- Gurevych R. S., Klochko O. V., Fedorets V. M., Sharyhin O. A., Drachuk M. I.**
EVALUATION OF COMPUTER SCIENCE STUDENTS' WORK ON IT PROJECTS BASED ON QUANTIZATION OF PROFESSIONAL ACTIVITY5
- Коломієць А. М., Коломієць Д. І., Івашкевич Є. М.**
СТРАТЕГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ:
АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ТА МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ.....19
- Прядко О. В.**
СУЧАСНИЙ СТАН САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗВО В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО
НАВЧАННЯ32
- Стечкевич О. О.**
СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА: АКСІОМАТИКА ТА
ЗАКОНОМІРНІСТІ38

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОБЛЕМ НАВЧАННЯ, ВИХОВАННЯ І РОЗВИТКУ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ, ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

- Жовнич О. В.**
ПРІОРИТЕТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ:
АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ50
- Ігнатова О. М.**
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТІ І КУЛЬТУРІ60
- Комарівська Н. О., Колеснік К. А., Шикиринська О. В., Олійник Н. А.**
ПСИХОЛОГО-ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ РОБОТИ В ПАРІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ
ОПАНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ68
- Федорова О. В., Ворник М. М., Рибачук Ю. Л., Бабічева М. Г.**
ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО ЕМОЦІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В
ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ ЗЗСО76

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

- Васянович Г. П., Логвиненко В. М.**
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ85
- Ковтонюк М. М., Косовець О. П., Соя О. М., Леонова І. М.**
АРХІТЕКТУРА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВИКЛАДАЧА ЯК
ТРАНСФЕР ІННОВАЦІЙ В ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР ДЕРЖАВИ93
- Кочубей О. В.**
ПЕРЕДУМОВИ ПРОЕКТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ХІМІЇ ДО ВИКОРИСТАННЯ WEB-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ106
- Кучай Т. П., Шовш К. С., Чичук А. П., Гаврилюк І. Ю., Зорочкіна Т. С., Орбан І. К.**
ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ
ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ114
- Левчук О. В., Гаврилюк Н. М.**
ЦІЛІСНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ: СИНЕРГІЯ ОСВІТИ, НАУКИ ТА
ВИРОБНИЦТВА В СУЧАСНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ123
- Опушко Н.Р.**
МЕТОДИ ТЕОРЕТИЧНОГО НАВЧАННЯ ЗА ДУАЛЬНОЮ ФОРМОЮ ОСВІТИ: ДОСВІД
УНІВЕРСИТЕТІВ НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН135
- Хомяк Г. Г.**
ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ...146

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

- Кулик Є. В., Коваль О. А., Колінченко В. С., Кондор М. Ю.**
ПРОБЛЕМИ ГУМАНІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇН.....155
- Ткачук В. В., Єчкало Ю. В., Хоцкіна С. М., Маркова О. М., Хоцкіна В. Б.**
ВИКОРИСТАННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ168
- НАШІ АВТОРИ182**

CONTENTS

METHODOLOGICAL PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE TEACHING METHODS

Gurevych R. S., Klochko O. V., Fedorets V. M., Sharyhin O. A., Drachuk M. I. EVALUATION OF COMPUTER SCIENCE STUDENTS' WORK ON IT PROJECTS BASED ON QUANTIZATION OF PROFESSIONAL ACTIVITY	5
Kolomiets A. M., Kolomiets D. I., Ivashkevych Ye. M. STRATEGIES FOR ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN EMERGENCY SITUATIONS: ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE AND POSSIBILITIES OF ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE	19
Pryadko O. V. THE CURRENT STATE OF THE INDEPENDENT WORK OF STUDENTS OF VOCATIONAL SCHOOLS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION	32
Stechkevych O. O. SYSTEM OF FORMATION OF THE TEACHER'S DIGITAL COMPETENCE: AXIOMATICS AND REGULARITIES.....	38

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL PROVISION OF PROBLEMS EDUCATION, EDUCATION AND DEVELOPMENT OF STUDENTS IN PRESCHOOL, PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Zhovnych O. V. PRIORITIES OF PROFESSIONAL TRAINING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS: ANALYSIS OF EUROPEAN EXPERIENCE	50
Ihnatova O. M. EUROPEAN EXPERIENCE OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN EDUCATION AND CULTURE	60
Komarivska N. O., Kolesnik K. A., Shikirinskaya A. V., Oliynyk N. A. PSYCHOLOGICAL AND DIDACTIC FUNDAMENTALS OF WORK IN A COUPLE OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE PROCESS OF MASTERING THE UKRAINIAN LANGUAGE	68
Fedorova O. V., Vornyk M. M., Rybachuk Yu. L., Babicheva M. H. DEVELOPING THE ABILITY TO EMOTIONAL REFLECTION WHEN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE IN THE INCLUSIVE CLASS OF A SECONDARY SCHOOL	76

INFORMATION TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE TEACHING METHODS IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Vasianovych H. P., Lohvynenko V. M. USE OF INTERACTIVE LEARNING METHODS WHILE TRAINING FUTURE SPECIALISTS IN SOCIAL WORK	85
Kovtoniuk M. M., Kosovets O. P., Soia O. M., Leonova I. M. THE ARCHITECTURE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE TEACHER AS A TRANSFER OF INNOVATIONS INTO THE ECONOMIC SPACE OF THE STATE	93
Kochubei E. V. PREREQUISITES FOR DESIGNING A PEDAGOGICAL SYSTEM FOR THE PREPARATION OF FUTURE CHEMISTRY TEACHERS FOR THE USE OF WEB TECHNOLOGIES IN PROFESSIONAL ACTIVITIES	106
Kuchai T. P., Shovsh K. S., Chychuk A. P., Havryliuk I. U., Zorochkina T. S., Orban I. K. USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS	114
Levchuk O. V., Havryliuk N. M. A COMPREHENSIVE APPROACH TO THE TRAINING OF SPECIALISTS: SYNERGY OF EDUCATION, SCIENCE AND PRODUCTION IN MODERN UNIVERSITIES	123
Opushko N. R. METHODS OF THEORETICAL TEACHING AT UNIVERSITIES IN THE DUAL FORM OF EDUCATION: THE EXPERIENCE OF GERMAN-SPEAKING COUNTRIES	135
Khomyak H. H. INTEGRATIVE APPROACH IN THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION	146
 INFORMATION TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE METHODS OF TEACHING IN ADULT EDUCATION 	
Kulyk Ye. V., Koval O. A., Kolinchenko V. S., Condor M. Yu. PROBLEMS OF HUMANIZATION OF TECHNOLOGICAL EDUCATION IN UKRAINE	155
Tkachuk V. V., Yechkalo Y. V., Khotskina S. M., Markova O. M., Khotskina V. B. USE OF IMMERSIVE TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF FUTURE ENGINEERS	168
OUR AUTHORS:	182

Наукове видання

**СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ
НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ**

Збірник наукових праць

Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2023. Вип. 68. 190 с.

Відповідальний за випуск	Р.С. Гуревич
Оригінал-макет	С.Ю. Люльчак
Технічний редактор	О.Ю. Бойчук
Комп'ютерний набір	Л.А. Любарська
Дизайн обкладинки	С.С. Кізім

Збірник наукових праць включено до наукометричних баз:
Index Copernicus, Google Scholar, Національна бібліотека ім. Вернадського,
Academic Resource Index, Scientific Social Community

Збірник включено до переліку наукових фахових видань України **категорії «Б»** в галузі педагогічних наук, **за спеціальностями 011, 014, 015** (Наказ МОН України №886 від 02.07.2020 р.); **012, 013** (Наказ МОН України №1290 від 30.11.2021 р.).
Засновник **Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського**
Офіційна веб-сторінка збірника:
<https://vspu.net/sit/index.php/sit>

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації –
серія КВ № 8417. Видане 06.02.2004 р.**

Підписано до друку 30 червня 2023 р.
Формат 60x84/8.

Папір офсетний. Друк різнографічний.
Гарнітура Times New Roman. Ум. др. арк. 8,3
Наклад 120 прим.
ТОВ «Друк плюс»

Реєстраційне свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців серія ДК №3940 від 02.03.2005 р.
21100, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 25
Тел.: (0432) 46-51-17

**MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES AND
INNOVATION METHODOLOGIES OF EDUCATION IN PROFESSIONAL TRAINING:
METHODOLOGY, THEORY, EXPERIENCE, PROBLEMS**

Collection of Scientific Papers

Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems : Collection of Scientific Papers. Vinnytsia: TOV «Druk+», 2023. Is. 68. 190 p.

Editor-in-Chief
Layout
Technical Chief
Computer typesetting
Cover Design

R.S. Gurevych
S.Yu. Liulchak
O.Yu. Boychuk
L.A. Liubarska
S.S. Kizim

Collection of Scientific Papers is abstracted and indexed in scientific services:
Index Copernicus, Google Scholar, National Library Vernadsky
Academic Resource Index, Scientific Social Community

The collection of research papers was added to the list of scientific professional editions of Ukraine, **Category «B»** in the field of pedagogical sciences, in specialties - **011, 014, 015** (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 886, 02.07.2020); **012, 013** (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1290 від 30.11.21 p.).

Founder Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskyi Pedagogical University

Webpage of journal:

<https://vspu.net/sit/index.php/sit>

**Certificate of state registration of the printed source of mass medium KB № 8417
Published of 06.02.2004.**

Signed of 30.06.2023

Format 60x84/8.

Offset paper. Risography print.

Typeface Times New Roman. Ум. др. арк. 8,3

Bill of 120 copies.

Publisher TOV «Druk+»

Certificate of state registration of printed source in
State Register of publishers DK № 3940 of 02.03.2005

21100, Vinnytsia, 600-richchya, 25

Tel.: (0432) 46-51-17